

WAAR EEN WIL IS, IS DAAROM NOG GEEN WEG. DERDELANDERS EN HET HOGER ONDERWIJS IN VLAANDEREN

Aleidis Devillé, Sanghmitra Bhutani, Jenny Van der Aa & Evelien Meylemans

INLEIDING EN KADER

Derdelanders (niet-EU-burgers, vluchtelingen en andere niet-Europese immigranten) ervaren in Vlaanderen vaak een aantal hardnekkige moeilijkheden omtrent de erkenning van hun buiten Europa verworven kwalificaties en competenties (de zogenaamde EVK's en EVC's).

Wanneer derdelanders met een buitenlands diploma in de EU willen werken, moeten ze hun diploma erkend krijgen. Lidstaten hebben daarvoor gespecialiseerde agentschappen. In Vlaanderen is dat NARIC-Vlaanderen.¹ Wanneer NARIC het diploma niet erkent, bijvoorbeeld omdat een onvolledig traject afgelegd is, of er een probleem met de overeenstemming van competenties blijkt, kan de derdelander ten aanzien van het werkveld zich niet beroepen op zijn elders behaald diploma. Wel kan de derdelander zich wenden tot de hoger onderwijsinstellingen om na te gaan welk studietraject hij nog dient af te leggen om een diploma te behalen. Echter, elke instelling in het hoger onderwijs hanteert haar eigen procedures en regels voor de validatie van de elders verworven kwalificaties. Dat werkt niet enkel arbitraire beoordelingen en indirecte discriminatie in de hand, maar ondermijnt ook het respect van en voor vele derdelanders.

Met het project MaxiPAC (Maximising Previously Acquired Competences) willen we het valideren van elders verworven competenties stroomlijnen, zodat universiteiten en hogescholen dezelfde procedure kunnen volgen bij het valideren van niet-Europese diploma's. MaxiPAC is een AMIF-project dat geleid wordt door Thomas More Kempen en werkt daarvoor samen met volgende partners: VUB; UGent; H&H Education; Minderhedenforum; NARIC-Vlaanderen.

Net zoals de vaardigheden van migranten niet perfect vertaalbaar zijn naar de arbeidsmarkt in België, zijn de elders verworven kwalificaties en competenties vaak niet eenvoudig vertaalbaar naar de onderwijswereld. Menselijk kapitaal is niet altijd volledig overdraagbaar naar een andere socioculturele context. Kapitaal verworven in het land van herkomst levert bijgevolg vaak een lager rendement op in vergelijking met kapitaal verworven in het gastland. Zo kwam Corduy (2014) tot de vaststelling dat de 'return' uit opleiding beduidend kleiner is bij mensen van buitenlandse herkomst in vergelijking met Belgen. Dat probleem stelt zich bijzonder scherp voor nieuwe migranten. Uit het onderzoek van Corluy blijkt dat deze groep zelfs geen meerwaarde haalt uit een hoger opleidingsniveau. Ook onderzoek van Wets & De Cuyper (2016) bevestigt dat hooggeschoolde nieuwkomers het niet goed doen op de Vlaamse arbeidsmarkt: slechts 15% bleek vijf jaar na aankomst in België een job te vinden. Kortom, België gaat bijzonder slecht om met hooggeschoolde derdelanders.

MOEILIKHEDEN BIJ EERSTE-LIJNSDIENSTEN

Voor veel derdelanders zijn begeleiders van VDAB, CAW, agentschappen inburgering of het OCMW een eerste aanspreekpunt met het oog op het erkend krijgen van hun kwalificaties of competenties.

Vanuit het perspectief van de derdelanders, krijgen ze te vaak geen of een vaag antwoord op hun vragen. Om dan toch aan de nodige informatie te geraken, gaan ze meestal aankloppen bij verschillende instellingen. Er is geen duidelijkheid bij wie ze moeten zijn voor een juist antwoord, vaak krijgen ze een verschillend antwoord op dezelfde vraag, waardoor er veel onduidelijkheid en verwarring ontstaat. Bovendien heeft elk van deze instellingen een eigen werking en een eigen agenda. Daardoor krijgen

derdelanders geen gestroomlijnde, maar verhakkelde en soms tegenstrijdige informatie. Ze worden ook meermaals van het kastje naar de muur gestuurd, omdat de welzijnswerkers van de eerstelijnsdiensten het zelf ook niet goed weten.

Derdelanders krijgen niet altijd alle opties voorgelegd. Zo wordt 'studeren' vaak niet besproken. Wanneer de betrokkenen dan zelf met deze optie komen, wordt er vaak niet naar ze geluisterd. In het kader van een doorgedreven 'activeringsbeleid' willen instellingen dat nieuwkomers meteen gaan werken. Dat heeft tot gevolg dat deze doelgroep vaak niet terecht komt in het veld waarin ze gespecialiseerd zijn, maar eerder gaat werken in arbeidersjobs. Het voelt alsof ze in een bepaalde richting worden gedwongen, zoals naar een knelpuntberoep. Derdelanders hebben daarom geen vertrouwen in hun begeleiders. Er is nood aan begeleiders die met hen alle opties bekijken en die ze met een realistisch beeld stap voor stap verder helpen in de richting die ze willen.

Vanuit het perspectief van de welzijnswerkers doen ze erg hun best om nieuwkomers met een educatief perspectief goed te begeleiden. Helaas krijgen ze te weinig ruimte om dat grondig te doen omdat de overheid wil dat er vooral ingezet wordt op het korte termijn arbeidsmarktperspectief. Zo zetten de OCMW's in op toeleiding naar werk om de uitbetaling van leeflonen te beperken. Welzijnswerkers zijn er zich door de bank genomen van bewust dat die situatie leidt tot een vicieuze cirkel van preciaire tewerkstelling en armoede.

Doordat Nederlands niet de moedertaal van derdelanders is worden ook hun andere competenties soms lager ingeschat. Als de erkenning van een diploma op zich laat wachten, zijn instellingen geneigd om de betrokkenen als 'laaggeschoold' te bestempelen, met alle gevolgen vandien voor hun toekomst op de arbeidsmarkt.

Maar er is meer, er bestaat geen eenvormige procedure waardoor het onmogelijk is voor eerstelijns werkers om afdoende informatie geven aan derdelanders. Het is bijvoorbeeld moeilijk om duidelijke en up-to-date informatie te vinden over de contactpunten voor vluchtelingen aan de universiteiten.

MOEILIKHEDEN BIJ DE AANVANG VAN STUDIES IN HET HOGER ONDERWIJS

Sommige hogescholen of universiteiten in Vlaanderen gebruiken verken- nende interviews en/of assessments wanneer dossiers onvolledig zijn. Die procedure lijkt goed te werken, maar zou geprofessionaliseerd en veel vaker gebruikt kunnen worden dan nu het geval is.

Vluchtelingen die hoger onderwijs willen aanvatten, moeten de kloof over- bruggen tussen hun vorige studies en de competenties die als toelatings- voorwaarden voor hun nieuwe studies zijn vastgelegd: van het oprfrissen van bepaalde zaken tot het verwerven van nieuwe competenties. Als vluch- telingen in meer dan een land studies afwerkten voor hun aankomst in Vlaanderen, kan de procedure voor erkenning ingewikkelder worden omdat van verschillende landen informatie nodig is.

Een meer uniforme procedure op nationale – of beter nog ‘internationale’– schaal zou een grote stap in de goede richting zijn naar een toegankelijker hoger onderwijs. MaxiPAC werkt momenteel aan zo’n procedure.

Een gebrek aan bewijs van EVK’s kan een belangrijke struikelblok zijn voor erkenning van kwalificaties. Een groot deel van de derdelanders is gevlucht voor oorlog of om een andere dringende reden en hebben daarom vaak niet alle nodige documenten bij. De ontbrekende documentatie opvragen bij de onderwijsinstellingen in hun land van herkomst kan problematisch zijn (bij- voorbeeld als de universiteit verwoest werd in de oorlog), wat de procedure kan bemoeilijken en vertragen.

Ondanks de inhoud van de ‘Lisbon Recognition Convention’(2012) – die stelt dat mensen zonder documenten een eerlijke beoordeling moeten krij- gen – bestaan er momenteel geen procedures voor mensen zonder docu- mentatie over hun opleiding.

EVC’s – zonder aanwezigheid van EVK’s – worden haast nooit aanvaard door hoger onderwijsinstellingen voor derdelanders. Dat gebeurt trouwens ook zelden voor Belgen. Terwijl EVC’s – voornamelijk in de vorm van ‘werkerva- ring’ – juist zeer interessant zijn voor nieuwkomers om hun competenties te bewijzen. Een relatief eenvoudig assessment, eventueel gecombineerd met

enkele examens, zou veel kunnen betekenen voor deze doelgroep.

NARIC erkent buitenlandse studiebewijzen voor wie in Vlaanderen wil werken. Het agentschap opereert onafhankelijk van de hoger onderwijsinstellingen. Hoewel het zelf duidelijk communiceert over zijn opdracht die gericht is op de arbeidsmarkt, zijn veel welzijnswerkers en zelfs hogeronderwijsinstellingen niet goed op de hoogte. Zo kan je met onvolledige studietrajecten wel naar een hoger-onderwijsinstelling trekken om te horen welke opleidingsonderdelen je nog dient te volgen en van welke je vrijgesteld wordt, maar kan je hiervoor niet bij NARIC terecht. Het behoort tot de autonomie van de onderwijsinstellingen om hun beleid daaromtrent uit te tekenen. Een ander voorbeeld betreft de toegang tot het hoger onderwijs indien wel een diploma kan voorgelegd worden. Stel: een Syrische vluchteling heeft een diploma bachelor onderwijskunde op zak. NARIC kan onderzoeken en vervolgens beslissen dat het niveau van het diploma erkend wordt als bachelor los van de discipline waarin het behaald werd. Zo kan Bahir solliciteren en vervolgens werken op bachelorniveau. Maar als hij wil verder studeren voor een master, zal het de betrokken hogeronderwijsinstelling zijn die beslist of hij bijvoorbeeld eerst een schakeljaar moet volgen voor hij zijn master aanvat of niet, welke opleidingsonderdelen hij moet volgen en welke niet, enz.

Uit interviews met vluchtelingen en subsidiair beschermden die gelijkwaardigheid aanvroegen bij NARIC blijkt dat er heel wat misinformatie bestaat omtrent de nood, het doel en de voorwaarden van verschillende gelijkwaardigheidsprocedures. Sommigen vragen gelijkwaardigheid aan bij NARIC met het oog op het verkrijgen van toegang tot het onderwijs, hoewel dat niet zijn bevoegdheid is. De erkenningen door NARIC zijn namelijk enkel bedoeld voor de arbeidsmarkt, daarnaast behoort het tot de autonomie van de universiteiten en hogescholen om opleidingsonderdelen of diploma's te valoriseren.

Om talentvolle hooggeschoolde derdelanders de kans te geven om te studeren, is enige ondersteuning noodzakelijk. Die is er nog veel te weinig, veelal moeten deze mensen alles zelf uitzoeken en zich alleen weten te beredderen doorheen hun studies.

Een beperkt aantal hoger-onderwijsinstellingen leveren inspanningen, maar in het algemeen is er nog veel werk aan de winkel. Sommige universiteiten voorzien voor vluchteling-studenten initiatieven zoals mentoring, coaching, en vrijetijdsactiviteiten. Er bestaan verschillende vormen van psychologische ondersteuning. Sommige onderwijsinstellingen hebben projecten om het gebrek aan sociale netwerken bij vluchteling-studenten tegen te gaan, zoals buddy-projecten. Vluchteling-studenten kunnen soms financiële ondersteuning krijgen van sociale diensten of studentenvoorzieningen van hoger onderwijsinstellingen, afhankelijk van hun individuele situatie en de instelling. Dat kan gaan van beurzen, verminderd inschrijvingsgeld tot gratis accommodatie. Toch blijkt dat financiële barrières, een ontoereikende samenwerking met het OCMW en het gebrek aan een sociaal netwerk veel slaagkansen doen verdampen.

TAAL EN TAALVEREISTEN ALS TOEGANGSTICKET IN HET HOGER ONDERWIJS

Heel veel studierichtingen worden in Vlaanderen enkel in het Nederlands aangeboden. Er is wel een breed aanbod aan Engelstalige masteropleidingen, maar slechts een handvol Engelstalige bacheloropleidingen. Decretaal is bepaald dat slechts 6 procent van het aantal bacheloropleidingen in het Engels mag worden gegeven. Dat staat ons inziens wat haaks op de wetenschappelijke oriëntatie in een geglobaliseerde wereld. In elk geval bemoeilijkt het de toegankelijkheid van het hoger onderwijs in Vlaanderen voor heel wat derdelanders. Doordat Nederlands niet de moedertaal is van derdelanders worden ook in het onderwijs hun andere competenties vaak lager ingeschat.

De hamvraag is: hoe omgaan met anderstaligen in het hoger onderwijs? Hogescholen en universiteiten kiezen meestal als inschrijfcriterium het beheersen van het Nederlands op B2-niveau. Is het B2-niveau het juiste niveau om als voorwaarde te stellen tot inschrijving in het hoger onderwijs? Dat is een pertinente vraag omdat men het Nederlands op academisch niveau juist leert beheersen door te studeren in die taal. Verder kan men zich ook afvragen of studeren in het Engels geen betere optie is, aangezien we steeds meer evolueren naar bedrijven die het Engels als voertaal gebruiken. Vele hooggeschoolde derdelanders kunnen hun

afgelegd studietraject niet valoriseren omdat ze het Nederlands niet voldoende beheersen, ook al leidt hun diploma naar een job waarin de taal niet belangrijk is.

De Nederlandse taal leren beheersen op B2-niveau vraagt een grote inspanning van de derdelanders. Ze kunnen daarvoor terecht bij enerzijds de CVO's en anderzijds de taalcentra van de universiteiten. Toch is dat aanbod niet ideaal: een onvoldoende intensief aanbod voor snelle leiders, weinig oefenkansen voor het Nederlands, geen zomeraanbod, 'gaten' in de instapmomenten op hogere niveau's,... zijn struikelblokken.

Taalcentra van universiteiten hebben veel ervaring met intensieve taalcursussen voor hoger-opgeleide buitenlanders. Een aantal universiteiten bieden ondersteuning aan om academisch Nederlands te leren na de inschrijving van studenten. Hun aanbod beantwoordt dus meer aan de noden van derdelanders die willen studeren in het hoger onderwijs, maar ook hier zijn er struikelblokken, vooral te wijten aan een beperkt aanbod en financiële en/of toegangsdrempels.

Last but not least, is het behalen van het B2-niveau voor aanvang van de studies een goede methodiek? Ook vanuit het integratiepact wordt opgeroepen om acties uit te werken die vermijden dat er eerst een lang taaltraject moet worden doorlopen voor de werkgever aanwerft en om in samenwerking met CVO's arbeidsmarktgerelateerde taalstages te faciliteren. Men leert immers de taal op de werkvloer. Analoog leert men de taal ook op de schoolbanken, door het doorlopen van de cursussen in het hoger onderwijs. Ook studenten die zogenaamd in hun moedertaal studeren, hebben vaak een weg af te leggen om het academisch Nederlands vlot te beheersen. Maar al doende leert men.

Een beperkt aantal hoger-onderwijsinstellingen organiseren voorbereidende cursussen, specifiek voor vluchtelingen of voor nieuwkomers in het algemeen. Ze combineren een intensieve taalcursus om B2-niveau te behalen met speciale aandacht voor academisch taalgebruik, extra uitleg over toelatingsvoorwaarden tot hoger onderwijs en aandacht voor het studiekeuzeprocess. Maar de vraag is veel groter dan het aanbod. Vaak zijn

deze cursussen ook pilootprojecten en meestal afhankelijk van onzekere fondsen, wat het moeilijk maakt om ze op lange termijn te ontwikkelen.

NOOD AAN MEER EENVORMIGHEID

Concluderend kunnen we zeggen dat er nood is aan meer eenvormigheid in het traject dat derdelanders dienen te doorlopen bij inschrijving in het hoger onderwijs.

Het is niet enkel belangrijk dat er een geharmoniseerde procedure tot stand komt maar evenzeer dat de derdelanders daarover voldoende worden geïnformeerd en de juiste ondersteuning en begeleiding krijgen. Zo moeten de betrokkenen heel snel weten bij wie ze voor wat terecht kunnen. Ten slotte moeten ook financiële en sociale barrières worden opgeruimd zoals inschrijvingsgelden voor taallessen of gebrek aan informatie over het studentenleven.

Omdat een standaardtraject volledig ontbreekt, zijn toekomstige studenten nu aangewezen op informatie ‘van horen zeggen’ en de discretionaire kennis en bereidwilligheid van begeleiders van de eerstelijnsdiensten maar ook van de hoger-onderwijsinstellingen. Dat leidt tot onduidelijkheid, frustratie en vaak ook tot veel langere en vooral onnodige wachttijden. De ontwikkeling van een standaardtraject voor EVK en EVC erkenning in het hoger onderwijs kan een grote stap zijn in het oplossen van deze problematiek.

Bibliografie

De Cuyper, P. , e.a. (2018). @level2work: naar een job op niveau voor hoogopgeleide anderstalige nieuwkomers. Draaiboek. Leuven: HIVA.

Haesen, Y. , e.a. (2019). Projectrapport MaxiPAC. Geel: Thomas More. (onuitgegeven rapport van studenten Sociaal Werk)

VLIR (2018). VLIR-colloquium ‘Investeren in vluchtelingen: de rol van universiteiten’. Brussel: VLIR.

Noten

1. NARIC staat voor National Academic and professional Recognition and Information Centre en is een afdeling van het Agentschap voor Hoger Onderwijs, Volwassenenonderwijs, Kwalificaties en Studietoelagen.